

EINDELOOS

TIJDSCHRIFT VAN DE STUDIERICHTING GESCHIEDENIS AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

CYNISME EN WETENSCHAP HAND IN HAND

Cynisme is een prachtig literair middel. Probleem is echter dat het verkeerd opgevat kan worden. Zeker in deze tijden van verregaande veramerikanisering van de samenleving is een proces wegens smaad of discriminatie nooit ver weg. Ook het gevaar van een terroristische aanslag of een vergeldingsactie ligt op de loer. Een goeie grap over de baard van Mohammed of de krullen van rabbijn Soetebier kan een mens zijn leven lang achtervolgen. Een volstrekt belachelijke situatie natuurlijk. Gelukkig is er nog altijd Eindeloos. Wij brengen u cynisme op hoog niveau. Niet van dat *Propria Cures* gezeur over bekende Nederlanders, nee, wij riskeren meer dan eeuwig genegeerd te worden door Hans van Mierlo en Connie Palmen. Wij steken onze handen in het heet brandende vuur van de internationale conflicten, wij steken daarmee onze nek uit voor de goede zaak!

Tegelijk voelen wij ons niet te goed voor een beetje academische pretentie. Een blad van de opleiding geschiedenis is er natuurlijk vooral om geschiedenis in te schrijven. Eindeloos verblijdt u daarom deze editie met een aantal snedige columns, een aanklacht tegen het zionistische gevaar en verder artikelen over vele prachtige onderwerpen die de historicus zeker zullen aanspreken. Wilde u niet altijd al meer weten over de invoering van het metrieke stelsel, over de geschiedenis van Kaliningrad en over Hitlers vermeende homoseksualiteit. Wat verder te denken van recensies, een gesprek met de organisatie van de Grote Studentendemonstratie en een woordje of 394 van het Kleiobestuur.

Veel plezier met dit fijne nummer en tot over twee weken!

Errik Buursink
Hoofdredacteur

HITLERS HOMOFIELE JEUGD

DOOR EMIL TUYTEL - Hoewel er honderden boeken over het fenomeen Hitler zijn geschreven, is over deze man als persoon weinig bekend. De eerste Hitler-biograaf Alan Bullock omschrijft hem als een charismatisch man die met zijn magnetische uitwerking zijn volgelingen in de ban houdt. Echter, bij zijn omschrijvingen komt hij niet verder dan de uitspraak dat deze tiran als persoon leeg was. Ook Ian Kershaw schrijft in het eerste deel van zijn Hitler-biografie dat achter de publieke figuur de privé-persoon Hitler moeilijk te ontwaren is.

In zijn boek *Siegfried* noemt schrijver Harry Mulisch Hitler, in navolging van Joachim Fest, als persoon 'nihil tot niets' en geeft hem de kwalificatie een 'non-persoon' te zijn: 'Na de dood van God stond het niets voor de deur en Hitler was zijn enig geboren zoon.' Echter, wie de persoon Hitler wat scherper onder de loep neemt, zeker zijn leven voordat hij tot mythische proporties uitgroeide, zal tot de conclusie komen dat deze betiteling overdreven is.

Op 20 april 1889 's avonds om half 7 wordt Adolf Hitler geboren in de Gasthof zum Pommer, aan de rivier de Inn die de grens vormt tussen Oostenrijk en Beieren.

Hitler groeit als kleuter op in een zeer prettige omgeving samen met zijn halfbroer en halfzus Alois en Angela (met wier dochter Geli Hitler later een relatie zou aangaan), vader Alois en moeder Klara. Het vijf koppen tellende gezin woont in de herberg zum Pommer. Het grote plein dat aan de herberg grenst en de langstromende rivier de Inn zijn het speelterrein van Hitler en zijn kameraadjes. In 1894 krijgt de dan vijfjarige Hitler een broertje, genaamd Edmund. Zoals bij ieder klein kind dat een broertje krijgt, heeft de veeleisende kleuter die hij was het in het begin moeilijk doordat zijn moeder haar aandacht nu over twee kinderen moet verdelen. Als Hitler zes jaar

is, gaat hij voor het eerst naar school in Fischlham, twee jaar later wordt hij naar de oude school van het Benedictijner klooster te Lambach gestuurd en als de eeuwwisseling aanbreekt, moet de dan elfjarige Hitler naar de stad Linz om daar de *Realschule* te volgen. Geen enkele bron buiten de 'nazi-hagiografie' wijst er op dat Hitler in zijn jeugd afweek van zijn leeftijdsgenoten. Integendeel: Hitler groeit op als een normale jongen. Op school ging alles goed, hij haalde hoge cijfers en speelde veel buiten.

Ook tijdens zijn tienerjaren groeit Hitler op als een doorsnee puber, met alle moeilijkheden die het puber zijn met zich meebrengt. Op de *Realschule* in Linz gaat het echter niet erg goed. Hitler haalt slechte cijfers en moet van school af. Tot 1905 zal hij naar de *Staatreal-schule* in Steyr gaan. Ook thuis ontstaan er problemen, wanneer de opstandige zoon in conflict raakt met zijn vader nadat hij te kennen heeft gegeven dat hij in de toekomst kunstenaar wil worden. Zijn vader Alois, een gerespecteerd ambtenaar, heeft hele andere plannen met hem: Hitler moet net als hijzelf ambtenaar worden. Tot zijn veertiende blijft het botsen tussen de twee. Het conflict komt tot een einde wanneer Alois in 1903 overlijdt aan een longbloeding.

Lees verder op de volgende pagina

De periode tussen 1905 en zijn definitieve vestiging in Wenen 1909 is voor Hitler een periode van sociale en culturele ontwikkeling. In deze drie jaar bezoekt hij verscheidene malen de stad van dat moment en verblijft er kortere of langere perioden. Zonder resultaat probeert Hitler tot drie maal toe het toelatingsexamen van de academie voor schone kunsten te halen. In deze periode doet hij ook zijn grote liefde voor Wagner op.

De jonge Hitler is volop in ontwikkeling. Op 21 december 1908 overlijdt Adolfs moeder. Hitler is geschokt. Hij besluit zich definitief in Wenen te vestigen en gaat met 500 kronen op pad.

In 1909 betreft Adolf Hitler een gemeubileerde kamer aan de Simon Denk Gasse, waar hij ongeveer een jaar zal verblijven. Na in Wenen nog een laatste poging te hebben gedaan op de kunstacademie toegelaten te worden, zoekt Hitler werk. Hij sjouwt koffers en klust hier en daar wat bij in de bouw. Een jaar later, wanneer hij zijn huur niet meer op kan brengen, vertrekt hij in de zomer van 1910 naar een logement achter het Meidling station in het zuidwesten van Wenen. Hier maakt Hitler kennis met een zekere Hanisch. De twee sluiten vriendschap en aan het eind van het jaar verhuizen ze naar de Meldemannstrasse. Hier besluiten ze hun geld te gaan verdienen met Hitlers schilderkunsten. Hitler schildert landschappen en stadsgezichten en Hanisch verkoopt ze. Lang zou dit echter niet goed gaan: op een zeker moment beschuldigt Hitler Hanisch ervan geld achtergehouden te hebben, en met een rechtszaak eindigt hun vriendschap. Tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zou Hitler in Wenen blijven wonen. In deze stad is het dat hij zijn interesse voor politiek ontwikkelde.

Een homofiel?

Afgezien van persoonlijke eigenschappen en ontwikkeling is het duidelijk dat Hitler eigenlijk een hele normale jeugd heeft gehad. Zijn levensweg verschilde niet ontzettend veel van die van de hedendaagse student die naar de grote stad toetrekt. Ook zijn leven in het leger verschilde afgezien van zijn extreme gedrevenheid niet erg veel van de doorsnee soldaat. De afbeelding van Hitler als een non-persoon is dus niet geheel op zijn plaats. Een poging tot beschrijven en begrijpen van de privé Hitler is weldege-

lijk mogelijk.

Lothar Machtan doet hier een poging toe met zijn boek *In Hitlers Geheimnis. Das Doppelleben eines Diktator*. Hierin inventariseert Machtan de antwoorden van historici op de vraag wie Hitler was. Ook hij komt tot de conclusie dat mensen als Bullock en Kershaw niet de echte persoon Hitler hebben gezien, maar alleen de mythe. In zijn poging Hitler te begrijpen en te verklaren, speelt Machtan in op de vermeende homoseksualiteit van Hitler. Hierbij komt hij met een aantal sprekende voorbeelden. Het eerste is een boek dat Auguste Kubizek, een jeugdvriend van Hitler, in 1953 publiceerde. We lezen hierin over twee jongemannen die allebei helemaal weg zijn van de bedwelmende muziek van Richard Wagner, die samen naar het theater gaan, door hun geboorteplaats slenteren en lange wandelingen maken in de fraaie omgeving. Tussen de regels door ontdekt Machtan ook iets anders, wat volgens hem tot dan toe onopgemerkt is gebleven: een emotioneel geladen, op volgestrekte wederkerigheid gebaseerde relatie. Machtan brengt daarbij aan dat Kubizek schrijft dat Hitler zich ontzettend eenzaam voelde zonder hem. Ook in de vermelding dat de twee jeugdvrienden gezamenlijk nachten in een eenzame hut doorbrachten, meent Machtan als bevestiging voor zijn stelling te zien.

Hitlers reactie

Het tweede punt dat Machtan aanbrengt, heeft betrekking op een aanklacht die tussen 1906 en 1909 tegen Philipp zu Eulenburg, een vriend van de Duitse keizer Wilhelm II, speelde. De affaire draaide om het idee dat homoseksuelen op grond van hun geaardheid ongeschikt zouden zijn om publieke ambten te bekleden. Hierbij werden de beschuldigingen doelgericht gebruikt in de politieke strijd. In de beschrijving van Hitlers reactie en zijn belangstelling voor deze zaak, omschreven door Kubizek, meent Machtan opnieuw bewijs te vinden voor Hitlers homoseksualiteit. Vervolgens komt de historicus aanzetten met de seksuoloog Magnus Hirschfeld. Deze beweert dat aan het begin van de twintigste eeuw de stedelijke tehuizen van dakloze mannen

niet alleen opvangplaatsen waren voor allerlei gestrande figuren, maar dat dit tevens homo-erotische trefpunten waren. Wat Hitlers verblijf aldaar zou verklaren.

Ook in de eerste wereldoorlog vindt Machtan 'bewijzen' voor zijn hypothese. Hier baseert hij zich op publicaties en interviews met twee van Hitlers goede kameraden en hem dus van dichtbij gekend hebben: Hans Mend en Ernst Schmidt.

De waarheid

Deze en nog veel meer argumenten draagt Machtan aan om zijn stelling kracht bij te zetten. Het is jammer dat Machtan bij zijn poging de privé-Hitler een gezicht te geven, zich veelal baseert op dubieuze bronnen. Zo kwam Kubizek pas naar buiten met de bewijzen van zijn vriendschap met Hitler, toen deze veel politieke macht bezat. Hijzelf zat diep in de problemen zodat hij wel wat hulp kon gebruiken. Deze informatie, ondanks de bevestiging die Machtan hier ongetwijfeld in zou zien, doet veel af aan de objectiviteit van Kubizek als bron voor Hitlers vermeende homoseksualiteit.

En natuurlijk is het zo dat Hitlers grote opwinding inzake Philipp zu Eulenburg opmerkelijk is. Maar als men daarnaast stelt dat de aanklager in deze zaak joods was, werpt dit logischerwijs een ander licht op zijn reactie. Wat niet betekent dat Machtans stelling onjuist is, wel geeft het precies aan wat zijn probleem is: zijn stelling is te veel gebaseerd op speculatie.

Ditzelfde geldt voor de vermeende homohuizen waarin Hitler in zijn Weense tijd rondgehangen zou hebben. Het is aannemelijk, maar harde bewijzen ontbreken.

De pogingen van Machtan om Hitlers homoseksualiteit te achterhalen kunnen als origineel, maar mislukt beschouwd worden. Toch is Machtans werk niet geheel waardeloos. Kijkt men door de vele speculaties en theorieën heen dan komt een

beeld naar voren van een jongen die meer was dan een mythe, een beeld van iemand die eigenlijk heel normaal was en zeker geen non-persoon. Een beeld van iemand die je vandaag of morgen zomaar 's nachts in de kroeg tegen zou kunnen komen.

DE WERELD VAN ERRIK

In 1986 was ik heel erg verliefd op een meisje, ze zat samen met mij op muzikale vorming. Janneke heette ze. Op een kwade middag vertelde ze over haar vader en moeder die ouderlingen waren. Ik wist niet precies wat een ouderling was, maar de religie droop er aan alle kanten af. Mijn verliefdheid was op slag over. God, van het woord alleen kreeg ik al een vieze smaak in mijn mond. Zij die verklaarden gedoopt te zijn bekeek ik met groot wantrouwen. De schaarse mensen in mijn omgeving die daadwerkelijk ter kerke gingen ontweek ik alsof ze een besmettelijke ziekte onder de leden hadden. Dat alles gold natuurlijk niet voor de moslims. Moslims waren buitenlanders en daar moest je juist wel mee omgaan. Ze hadden het al zwaar genoeg immers.

Later bleken veel christenen best aardig te zijn, ze hielden er interessante denkbeelden op na en ze dronken net als ik graag bier. Tegenwoordig zijn zelfs sommige van mijn beste vrienden christen. De moslims echter kwam ik alleen nog maar in de bus tegen. En in de krant natuurlijk. Steeds vaker zelfs.

Zoals ik eerst christenen mijdde als de pest, zo tracht ik nu zo min mogelijk moslims in de pers tegen te komen. Ze verpesten namelijk steevast mijn humeur. Vooral de moorden en de verminkingen doen me geregeld de das om. Stelletje nare religieuzen met hun absolute gelijk en hun plicht tot ranselen der ongelovigen. Als ik zo'n opgewonden Arabier hoor roepen van: 'we must fight holy jihad, etc etc!' doe ik de tv maar snel uit. Wie wil er nu weten dat godsdienstfanaten honderd mensen met machettes afslachten omdat er een stelletje schaarsgeklede leeghoofden in hun land vertoeven. Ik trek het soms echt niet meer. Steeds vaker ben ik bang dat kleine Errik toch gelijk had met zijn wantrouwen tegen gelovigen. Misschien wist hij wat grote Errik niet wil weten.

Dat God wellicht toch bestaat en dat hij een gevaarlijke gek is, levend in de hoofden van hen die in hem geloven. Een spook dat ons nooit met rust zal laten. Wie kan ons redden?

DE NIEUWE WEGEN VAN HET EMERSON STRIJKKWARTET

DOOR DAVID VAN WESEL - Het Emerson Strijkkwartet is een van de prominentste kwartetten. De opnames van het Ives en Babers-Strijkkwartet die het kwartet maakte en het debuut van de werken van Meyer en Rorem zijn zonder twijfel van topklasse. Trouwheid aan de partituur enerzijds en virtuositeit anderzijds geeft de leden het kwartet een prominente plaats in de hedendaagse muziek.

Gaan we terug in de geschiedenis, dan verschijnen er vraagtekens bij hun interpretaties. Hun versies van Bartoks strikkwartetten bijvoorbeeld zijn bijzonder agressief. Wanneer we naar ze luisteren en ze vergelijken met de meer klassieke opnames, kunnen we ons afvragen of het Emerson strikkwartet wel om Bartok te doen is, of dat het vooral de eigen virtuositeit ten toon wil spreiden. Echter, we kunnen niet ontkennen dat de interpretaties vol zijn van spanning en actie. We gaan er op het puntje van onze stoel van zitten. De vraag is wel, of dat is wat Bartok voor ogen had.

Misschien kunnen we zeggen dat conventionele interpretaties dichterbij komen bij *wat Bartok bedoelde*. In een tijd waarin het strikkwartet ingrijpende ontwikkelingen heeft ondergaan - men denke aan het werk van Cage, Henze en Carter - komt de muziek van Bartok geda-teerd over. Misschien heeft het Emerson Strijkkwartet zich tot doel gesteld zijn muziek te interpreteren zoals Bartok, wanneer hij in onze tijd had gecomponeerd, *het zou hebben gewild*. Het Emerson Strijkkwartet is er in geslaagd Bartok te presenteren als ware hij weer revolutionair. Het is een slechts halve eeuw geleden dat hij overleed. De hedendaagse benadering van het Emerson Strijkkwartet kan enigszins worden gelegitimeerd met het feit dat Bartok op zichzelf een moderne componist is.

De leden van het Emerson Strijkkwartet hebben zich tevens met een nog controversieler project bezig gehouden: Haydn. Het controversiële aspect is dat zij ook hier een hedendaagse Haydnbenadering niet uit de weg zijn gegaan. Een groter contrast met de traditionele interpretaties is dan ook niet denkbaar. Denk hierbij aan het vooroorlogse Por Arte Quartet, wier interpretaties als bij uitstek klassiek moeten worden gezien. Hun interpretaties doen ons begrijpen

hoe revolutionair Haydn was voor zijn tijd, door de constante beweging in de muziek, de combinatie van verschillende muzikale thema's. De violen, cellos en altviolen spelen niet langer één melodie - elkaar aldus versterkend - maar hebben elk hun eigen deel, waarmee ze een bijdrage leveren aan het geheel.

Deze interpretatie is inmiddels voorbijgestreefd. De kwartetten van Schönberg bijvoorbeeld hebben de idee van 'elk instrument haar eigen deel' naar een geheel nieuw niveau getild.

De meeste kwartetten, zelfs de moderne, kiezen voor de traditionele benadering. Het Hagen Kwartet en het Mosaique Kwartet volgen beide de klassieke richtlijnen die de muziek van Haydn vereist. Dat het anders kan bewijst het Emerson kwartet. Zij spelen het stuk niet zoals het geschreven is - een product van de klassieke traditie - maar benaderen het als een stuk moderne kunst. Daarmee boeten we weliswaar aan authenticiteit in, maar krijgen we er meer spanning voor terug, daarmee Haydn weer relevant makend voor de hedendaagse wereld van muziek.

Het Emerson Strijkkwartet is hier met verve in geslaagd. Net als bij Bartok worden de luisteraars gedwongen de comfortabele luisterpositie te verwisselen met die van het puntje van hun stoel. De muzikanten van het kwartet brengen elk hun deel tot leven. Op deze manier doet hun benadering ons meer denken aan die van Schoenberg dan aan die van Haydn.

De luisteraar krijgt Haydn gepresenteerd als een moderne componist. De cruciale vraag is, of Haydn onze moderne wereld inderdaad nog iets te zeggen heeft. Zo niet, waarom dan de moeite nemen zijn werk uit te voeren? En zo ja, wat dan? Het Emerson strikkwartet heeft een grote bijdrage geleverd aan deze vraag. Haydn staat niet los van hedendaagse componisten - maar aan dezelfde zijde, om samen met de luisteraar te proberen de wereld te bevatten en begrijpen. Zoals de wereld verandert, zo veranderen ook de interpretaties. Is de geschiedenis van de muziek een lijn waarin verschillende tradities elkaar opvolgen? Of bestaan er verschillende tradities naast elkaar? Een essentiële vraag voor de musicus, en ook voor de historicus.

EEN MEERSTEMMIGE VERLICHTING

DOOR GERBEN SEGBOER – Na bekering tot het ware geloof wordt de student van de nieuwe geschiedenis al snel de benodigde Bijbel in de handen gedrukt. Dit gewichtige exemplaar, met de veelzeggende titel *The Republic 1477-1806*, vormt een onmisbaar onderdeel van de verdere studie. De auteur, Jonathan Israel, beschikt niet alleen over een prachtige schrijfstijl, maar is ook het voorbeeld van een archief-tijger pur sang.

In *The Republic* beschrijft hij de Republiek in al haar facetten, en bovendien weet hij vele obscure namen uit het verleden opnieuw onder de aandacht te brengen. Zijn eclectische manier van werken maken de door hem geschreven boeken uitermate geschikt als naslagwerk voor de beschreven periode. Reeds in *The Republic* toont hij een grote interesse in het gedachtegoed van de Amsterdamse filosoof Baruch de Spinoza. De enthousiaste en bewonderende wijze waarop hij over Spinoza spreekt, maakt het onderwerp van zijn nieuwste studie niet moeilijk te raden. Onder de titel *Radical Enlightenment, philosophy and the making of modernity 1650-1750* verscheen in 2001 het resultaat van zijn onderzoek naar de radicale verlichting in Europa.

De Verlichting beheerst nog steeds het internationale historiografische debat. Er zijn verschillende stromingen van historici die het zwaartepunt van de Verlichting op uiteenlopende plaatsen leggen. De klassieke benadering legt de basis bij de ideeën van de Franse filosofen Montesquieu, Voltaire, Diderot en Rousseau, die vervolgens in geheel Europa hun weerslag zouden hebben gevonden. Een andere benadering, die vooral de voorkeur geniet van Engelstalige historici, ziet de Verlichting als een herwaardering van de rationaliteit en de wetenschap, vooral door toedoen van Locke en Newton. Deze beide visies gaan ervan uit dat het centrum van de Verlichting te vinden is in één land en dat de rest van Europa diens voorbeeld volgde. In de laatste jaren is hier verzet tegen ontstaan. De aandacht verschuift van een enkelvoudige Europese Verlichting naar een constellatie van landsgebonden Verlichtingen verspreid door Europa.

Geen van deze drie zienswijzen houden wat betreft Israel stand. In plaats daarvan onderscheidt hij twee verschillende soorten Verlichting, namelijk de behoudende en de radicale vorm. In de laatste jaren zijn er meer die tot dat in-

zicht zijn gekomen, maar in tegenstelling tot andere historici kent Israel de radicale Verlichting geen marginale plaats toe in het intellectuele landschap van de 17^e en de 18^e eeuw. Integendeel: hij verheft deze stroming tot motor van de behoudende variant. Vooral de invloed van Spinoza, wiens ideeën al snel onder de noemer Spinozisme bekend stonden, was volgens Israel groot. Hij, en vele radicale denkers met hem, riepen de toorn van het behouden Europa op zich af door het gezag van de kerk en de Bijbel in twijfel te trekken. Deze vroege vorm van atheïsme bleek in sommige kringen op grote steun te kunnen rekenen. In zijn voorwoord zegt Israel niet geheel ten onrechte dat dit voor veel historici een verrassende stelling zal zijn. Niet alleen beoogt hij dat de radicale Verlichting een grotere invloed had dan tevoren gedacht werd, maar ook dat deze een Europees verschijnsel was dat zich weinig aantrok van zowel landsgrenzen als de daar aanwezige geloofsrichtingen.

De verspreiding van de radicale Verlichting dankte dit internationale, grensloze karakter aan de ontwikkeling van nieuwe communicatiemiddelen zoals kranten, tijdschriften en koffiehuisen. In diverse Europese stadscentra werden geleerde periodieken verspreid, waardoor maatschappelijke of filosofische debatten, controversen en de ontvangst van boeken een groter (internationaal) publiek bereikten. Het merendeel hiervan werd gepubliceerd in de Republiek en in het Frans opgesteld, maar soms ook in het Nederlands, zoals Pieter Rabus' (1660-1702) *Boekzaal van Europe*. Veel van deze periodieken werden beschouwd als de hoeksteen van de behouden Verlichting, voortdurend in gevecht met de radicale tegenhanger. Dit gevecht voltrok zich echter niet in een duidelijk afgebakende ring. Waar een definitie van de behouden Verlichting totaal ontbrak, was het zonneklaar welke ideeën tot de radicale tak behoorden. Om hun reputatie als onafhankelijke media te behouden ontkwamen zij niet aan de

bespreking van radicale werken. De scheidslijn tussen de behoudende en de radicale Verlichting bleek in de praktijk dus minder scherp als in theorie.

Dat het Spinozisme niet slechts een perifere plaats in het Europese gedachtegoed innam, blijkt volgens Israel ook goed uit de populariteit die zij genoten bij vooraanstaande staatshoofden, filosofen en zelfs geestelijken. Vooral de leiders van veel protestante staten verrijkten hun bibliotheek met allerhande radicale literatuur, die zij via smokkelroutes uit de Republiek verkregen. Ondanks het officiële verbod dat op deze literatuur heerste en de strikte censuur die erop werd toegepast bleek het onmogelijk om de verspreiding van radicale ideeën een halt toe te roepen. In dit Europa, waar er een gespannen relatie heerste tussen het kerkelijk en seculiere gezag enerzijds en de publieke sfeer anderzijds, vonden de radicale denkers hun gehoor.

Voor de uitwerking van zijn stelling maakt Israel gebruik van een rijke selectie van spinozisten en hun werken. Hiermee tracht hij de prominente plaats van het radicale gedachtegoed geloofwaardig te maken. Hierin slaagt hij gedeeltelijk. Het rijke aanbod aan radicale denkers dat Israel naar voren brengt moet de lezer overtuigen van het feit dat het Spinozisme veel weerklank vond in 17^e en 18^e-eeuws Europa. Deze kwantitatieve aanpak zegt echter weinig over de receptie van de ideeën. Uit het hoofdstuk *The intellectual counter-offensive* blijkt dat de weerstand uit de behoudende hoek groot was en dat radicale ideeën slechts met veel moeite voet aan de grond kregen. Weliswaar laat Israel duidelijk zien dat veel van het Spinozistische gedachtegoed werd overgenomen in de behoudende verlichtingsideeën, maar tot een duidelijke verschuiving van een perifere naar een meer centrale plaats komt hij niet.

Jonathan I. Israel, *Radical Enlightenment. Philosophy and the making of modernity 1650-1750* (New York 2001)

HET ZIONISTISCHE GEVAAR

DOOR TUUR AL-DONQ EN IVO BIN KLAMER – In het Midden-Oosten wordt het zelfbeschikkingsrecht op grove wijze geschonden terwijl de westerse wereld werkeloos toekijkt. Ondanks het besluit van de Verenigde Naties in 1947 om de Palestijnen een eigen staat toe te delen is daar tot op heden nog niets van terecht gekomen. Sterker nog, de onafhankelijkheid van het Palestijnse volk is sindsdien verder weg geraakt dan ooit tevoren. De Palestijnse staat is vernietigd door de zionistische invasie en de eenheid van de Arabische natie is daarmee bewust gebroken. Een oplossing blijft uit doordat de Joden de Westerse wereld blijven manipuleren met hun geld en hun leugens.

Iedere poging om tot een rechtvaardige oplossing te komen, zoals bijvoorbeeld Saddam Hoessein probeert, wordt door de zionistische lobbyisten aangegrepen om de Verenigde Staten aan te zetten tot militair geweld. De Joden manipuleren de westerse regeringen met hun holocaustverhaaltje, zodat die het vuile werk voor hen opknappen terwijl zij zelf achter de schermen aan de touwtjes trekken. Verdere invasies van Islamitisch gebied zijn het gevolg, waarbij het einde nog lang niet in zicht is. Na de annexatie van Afghanistan dreigt nu Irak te worden binnengevallen.

Al deze agressie wordt gelegitimeerd door te stellen dat de aanslagen van elf september 2001 gepleegd zouden zijn door moslims. Echter, dit is het werk van dezelfde zionistisch-imperialistische samenzwering. Het is de zoveelste misdaad in hun niets ontziende, blinde honger naar de wereldheerschappij. Duizenden onschuldigen stierven in deze barbaarse massamoord. Het bewijs voor Joodse betrokkenheid is zonneklaar: op de fatale dag kwamen alle vierduizend Joodse werknemers in het WTC niet opdagen voor hun werk. De Mossad had hun opdracht gegeven thuis te blijven. Uit vrees voor de wraak van de rechtvaardige wereld, zijn zij ondergedoken in Mexico. Van hen ontbreekt vooralsnog ieder spoor.

Goddeloze joodse bolsjewieken

Helaas zijn deze afschuwelijke aanslagen geen incidenten. Ze zijn de zoveelste episode in het lange verhaal van een klein, maar sluw en doortrapt volk dat ten koste van alles wil heersen over de wereld. Het bewijs hiervoor werd al aan het begin van de vorige eeuw geleverd in het Russische overheidsrapport 'De protocollen van de wijzen van Zion', waarin het bestaan van een joodse samenzwering wordt aangetoond. De protocollen

onthulden zionistische plannen om marionetregeringen te vestigen in elk ontwikkeld land. Het bekendste voorbeeld hiervan is de ondemocratische machtsovername door de goddeloze joodse bolsjewieken in het Russische keizerrijk. Een jaar later sloegen de joodse samenzweerders opnieuw toe: op voorspraak van zionistische lobbyisten besloten de westerse machten dat het Grote Islamitische Osmaanse Rijk moest verdwijnen. Alsof dat nog niet erg genoeg was, werd het Turkse hartland veranderd in een ordinaire republiek onder de dictatoriale leiding van de goddeloze machtswellusteling Mustafa Kemal.

Wall Street verleid

Toen de beschaafde wereld het Joods-bolsjewistische gevaar bij haar grenzen wist te stuiten, gingen de Joden over tot het voeren van een nieuwe tactiek: ze probeerden de wereldorde te vernietigen door de kern daarvan aan te vallen. In oktober 1929 sloegen ze keihard toe op de effectenbeurs van Wall Street, New York, om daarmee de gehele wereld in een crisis te storten. Zionistische infiltranten verleidden de handelaren op Wall Street tot paniekreacties en wisten zo een beurscrash te bewerkstelligen die zijn weerga niet kende. Doel van deze terroristische aanval was het failliet van onze samenlevingen. Uit de ontstane chaos probeerden zij een wereldrijk te stichten met als hoofdstad Jeruzalem. Toen dit niet lukte, en de wereld in plaats daarvan overging tot het disciplineren van de joodse horden, gingen zij zich heroriënteren. In plaats van verantwoording af te leggen tegenover de wereldgemeenschap, plaatsten de joden zichzelf in de rol van slachtoffer en gaven ze de schuld aan de Duitse natie. Dit nobele volk werd ervan beschuldigd zo'n zes miljoen joden vermoord te hebben. Dat de gemiddelde wereldburger heden ten dage

nog steeds gelooft dat de geciviliseerde Duitse natie in staat zou zijn tot genocide, is een teken van de sluwheid van de zionisten en van de mate waarin ze de media weten te bespelen.

Al snel werd duidelijk waar het zielige genocide-sprookje toe moest leiden: de stichting van een heuse Joodse staat. Vanuit dat kampement wilden ze door middel van een agressieve politiek de rest van de wereld aan zich onderwerpen. De eerste stap in dit expansionistische plan was de verovering van Palestina, om van daaruit de gehele beschaafde wereld te koloniseren, te beginnen met de Islamitische gebieden. Door hun infiltratie in de hoogste politieke gelederen wisten ze de zionistische bezetting van Palestina door de wetgevende vergadering van de Verenigde Naties te krijgen. Het is aan de standvastigheid van de grootse Arabische natie te danken dat de zionistische invasie tot dit gebied beperkt is gebleven.

De Joden hebben geen middel ongeproefd gelaten om de bezetting van de Palestina goed te praten. Telkens weer probeerden ze de aandacht van de onderdrukking van de oorspronkelijke, Arabische bevolking van Palestina af te leiden door de Islamitische gemeenschap allerhande gruweldaden in de schoenen te schuiven. Twee voorbeelden uit de lange lijst met aanslagen die door Palestijnse burgers zouden zijn gepleegd, maar die in werkelijkheid door de Mossad zijn geënceneerd: de aanslag op de Israëliëse equipe tijdens de olympische spelen van 1972 in München waarachter Arabische fanatici zouden zitten, en de bom-aanslag op een Amerikaans burgervliegtuig boven Schotland, waardoor de hechte gemeenschap van het dorp Lockerbie voor eeuwig getraumatiseerd werd.

De joodse mediagiganten wisten de gehele westerse wereld er moeiteloos van te overtuigen dat de daders van die

laatste daad Libische Moslims waren – maar natuurlijk was ook hiervan de Mosad de schuldige.

De Bijlmer en Lady Di

Toen de Nederlandse overheid eind jaren '80 een meer pro-Palestijnse houding aan de dag legde, kreeg zij hiervoor al snel de rekening gepresenteerd: een met chemische en nucleaire wapens volgeladen vliegtuig boorde zich in een galerijflat in de Bijlmer. Gezien het hoge aantal niet-westerlingen in deze wijk, zal het niemand verbazen dat men hierbij en passant probeerde om zoveel mogelijk islamitische slachtoffers te maken. Het is niet het enige voorbeeld van een nietsontziende joodse actie op Europees grondgebied. Ook de koelbloedige moord op de Britse prinses Diana in Parijs is op het conto te schrijven van de zionistische samenzweerders. Immers, Diana had vergaande trouwplannen met de Egyptenaar Dodi Al-Fayed, een vrome moslim die een bemiddelende rol speelde in het tot stand brengen van een betere verhouding tussen het Westen en de Islamitische wereld. Door Diana te vermoorden voorkwamen de Joden dat

de moslims op een positieve manier in het nieuws kwamen en dat het Verenigd Koninkrijk een meer pro-islamitische koers zou gaan varen.

Op allerlei manieren poogt de zionistische beweging de Arabisch-Islamitische natie te benadelen. Dat kwam nog zeer duidelijk naar voren op het Wereldkampioenschap voetbal van 1998, toen het Marokkaanse voetbalelftal werd uitgeschakeld na een uiterst verdachte nederlaag van poulegenoot Brazilië tegen Noorwegen. Het bewijs hiervoor is het verdachte, uitgesproken anti-islamitische gedrag van het publiek. Het behoeft weinig verbazing te wekken dat dit zogenaamd neutrale publiek voornamelijk bestond uit leden van het 530.000 man sterke joodse blok in Frankrijk. De uitschakeling van Marokko voor de tweede ronde van het WK was dan ook niet het gevolg van een terechte nederlaag, maar van een zionistische samenzwering. Joodse blokken als deze zijn over de hele wereld verspreid -de zogenaamde diaspora- en vormen overal hun eigen terroristische cellen.

Al deze voorbeelden tonen aan, dat het joodszionistische complot zich in alle

hoeken van de maatschappij heeft genesteld. De aanslagen op New York en Washington van elf september vormen het voorlopige dieptepunt van deze ontwikkeling. De oorlog die de Verenigde Staten en zijn bondgenoten hierna zijn begonnen tegen Afghanistan laat ook geen andere conclusie toe, dan middels deze aanslagen door de Joden te zijn uitgelokt. Geïnspireerd door deze misselijk makende overwinning richten ze nu hun pijlen op de democratische republiek Irak. Onmeetbaar menselijk leed zal de Irakezen dan worden toegevoegd. Volgende stap in dit zionistische expansiescenario is wellicht de deportatie van het volledige Palestijnse volk naar de nieuw veroverde gebieden in Azië. De Arabische natie is in dit alles totaal onschuldig. Iedereen weet tenslotte dat als er iets misgaat in de wereld, het de joden zijn die het gedaan hebben.

'DE WAARHEID MAG NIET GECENSUREERD WORDEN'

DOOR MARIA WILLEMSE - 'Kijken en zien wat anderen niet kunnen verdragen is wat mijn leven als oorlogsverslaggever behelst...'. Dit is wat de Britse documentaire fotograaf Don McCullin geeft als verklaring van zijn werk. Het werk van McCullin dat getoond wordt in het Fotografiemuseum Amsterdam (Foam) is een overzichtstentoonstelling uit de periode 1958-2002 genaamd 'Or the business of being human'. Al lopend door de expositieruimten zie je zowel de gruwelijkheden van een burgeroorlog (Vietnam, 1968) als de haat tussen christenen en Palestijnen in Libanon, en de gevolgen van Aids in Zuid-Afrika. Elke foto is een confronterende en intieme momentopname van pijn, wanhoop, verdriet of verbijstering. Het is echter niet enkel ellende wat McCullin vastlegt met zijn foto's; ook zie je bijvoorbeeld de pure schoonheid van landschappen in Engeland en India.

Don McCullin sloot zich op vijftienjarige leeftijd aan bij de Britse Royal Air Force als assistent luchtfotografie. Zijn eerste oorlogsverslaggeving deed hij in

Cyprus in opdracht van The Observer waarmee hij in 1964 o.a. de World Press Photo of the Year Award won. Hierna

werd hij oorlogsverslaggever voor de Sunday Times Magazine en reisde hij vrijwel de hele wereld af. McCullin won vele prijzen met zijn documentairefotografie.

Op 5 december 2001 heeft het Foam de deuren van haar pand, gevestigd aan de Keizergracht 609-613, voor het eerst mogen openen voor het publiek. Sindsdien zijn er al diverse tentoonstellingen geweest. Het museum moet vooral een plaats zijn voor actuele, spraakmakende en vernieuwende exposities. De tentoonstelling van McCullin loopt van 20 september tot 8 december 2002.

Don McCullin krijgt van sommigen de kritiek de verschrikkingen van de oorlog op te dringen aan de kijker en dat zijn onderwerpen te serieus zijn voor kunst. McCullin's commentaar hierop luidt: 'Het is niet naïef om te denken dat het werk van documentairefotografen het publieke geweten wakker heeft geschud'. 'De waarheid mag niet gecensureerd worden.'

GERBEN SPREEKT!

Wetende dat het merendeel van de voormalige LPF achterban leeft volgens het oog om oog, tand om tand-principe, besloot demissionair minister Nawijn het schip der rationaliteit te verlaten en te pleitten voor herinvoering van de doodstraf. Volgens hem zijn potentiële kandidaten voor een enkeltje hiernamaals diegenen die bewust en opzettelijk iemand ter dood brengen. Anders gezegd: op moord volgt de doodstraf, mits de dader volledig toerekeningsvatbaar is. Wat hem betreft zou Volkert van der G. het eerste slachtoffer van de wraakzuchtige staat der Nederlanden zijn. Ik vraag me af of de heer Nawijn zelf wel helemaal toerekeningsvatbaar is. Een beetje intelligent politicus had onmiddellijk geweten dat hij onder druk van de nationale politieke orde zijn uitspraken terug zou moeten nemen met de woorden dat hij het niet zo bedoelde. De mogelijke zetelwinst zou hiermee onmiddellijk weer verloren gaan. De enige positieve kant aan dit proefbalonnetje is dat het een discussie uitlokt over de Nederlandse strafmaat. Maar men kan mij niet wijsmaken dat dit vanaf het begin Nawijns opzet is geweest. Voor een ethicus verbonden aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit, was het hoe dan ook een uitgelezen kans om te laten zien dat ook ethici wel eens aan verstandsvijstering lijden. Deze meneer pleitte namelijk vóór de doodstraf en verdedigde dat door zich te beroepen op de vrije wil. De relatie tussen vrije wil en de doodstraf werd mij niet helemaal duidelijk, maar volgens mij betoogde hij dat iemand die uit vrije wil besluit om iemand van het leven te beroven bewust rekening houdt met de doodstraf. Hoe komt het toch dat filosofen die er werkelijk niets van hebben begrepen altijd aan komen met deze vrije wils epaling? Tegenstanders van de doodstraf noemden terecht het gevaar van gerechtelijke dwalingen waardoor meerdere mensen in bijvoorbeeld de VS onschuldig ter dood zijn gebracht. De briljante verdediging van meneer de ethicus luidde dat wij natuurlijk geen voorbeeld hoeven te nemen aan het Amerikaanse rechtssysteem. Ook dit argument stierf, bij gebrek aan de zuurstof der logica, een vroege dood. Bleef over een ethicus met een ogenschijnlijke obsessie voor elektrische stoelen en een lijsttrekker die zich in slaap laat sussen door de elektrische deken van het post-Fortuynistische populisme.

STUDENTEN KUNNEN NOG NIET RUSTEN

DOOR SANDRA KLEINE STAARMAN - "Een teken dat studenten van tegenwoordig wel degelijk wat *doen!*" zegt Tamira Combrink. Ze is UvA-studente Geschiedenis en actief in de organisatie van de **onderwijsstaking van 12 november**. De organisatie ging niet over een nacht ijs, maar begon een week voor Prinsjesdag al met de organisatie om op de dag van de bekendmaking meteen al actie tegen het regeerakkoord te kunnen voeren.

Na prinsjesdag ontstond er al snel een netwerk dat een speciale staking tegen de bezuinigingen op onderwijs wilde opzetten. Een staking voor en door studenten. Er was al heel wat geregeld toen het kabinet viel. De blijdschap over de val van het kabinet verdween echter al snel toen de tweede kamer met een krappe meerderheid alsnog vóór de begroting stemde. Had de demonstratie nog nut na de val van het kabinet? Tamira: "Ik denk dat we dat wel succesvol hebben verdedigd: het kabinet is niet op inhoud gevallen. En zeker niet op onderwijsbeleid. Sinds de val hebben we al meteen actie gevoerd voor het controversieel verklaren van de bezuinigingen op onderwijs." Maar aangezien de begroting werd gecontinueerd, ging ook de staking door. Tegen de bezuinigingen, tegen collegedifferentiatie en tegen sponsoring van het onderwijs door het bedrijfsleven, maar niet in Den Haag. Op vrijdag 8 november kreeg het organiserend platform 12 november namelijk

een brief van Burgemeester Deetman waarin hij de demonstratie verbood. Tamira: "De demonstratie was al twee weken aangekondigd. Met de politiegingen de onderhandelingen prima". Alleen op het laatste moment liep het fout, de demonstratie was volgens de Haagse burgemeester te groot voor het binnenhof. Het Malieveld was verhuurd

en alternatieven die het Platform aandroeg, werden niet geaccepteerd. Het Platform spande wel een rechtszaak aan, maar de zitting daarvan was pas vrijdag na de demonstratie, wat te lang duren zou. Was Deetman bang voor rellen of opstootjes? Zijn redenering: demonstraties van studenten en scholieren lopen altijd uit de hand, en kunnen dus alleen op het Malieveld. De studenten gaven Deetman geen gelijk, want de demonstratie op het Museumplein verliep buitengewoon gladjes en in goede sfeer met liedjes, leuzen en gebaren. Toch waren de demonstranten wel degelijk boos en kritisch over het beleid en lieten dat de opgekomen minister Nijs luidruchtig weten. De demonstratie had echter een soort feestelijk en ontspannen karakter die deed denken aan de sfeer op muzikfestivals. Volgens het NOS-journaal waren er 7000 mensen, de organisatie houdt het op meer. In elk geval was de demonstratie van 12 november de grootste studentendemonstratie sinds 1993.

De gebruikte spandoeken kunnen overigens nogmaals van nut zijn: Als gevolg van (nog onbevestigde) geruchten over het oppakken van studenten in Den Haag, en het verbod op het demonstreren aldaar was er voor woensdag 19 november een tweede demonstratie gepland op het Plein bij het Binnenhof.

WEGEN EN METEN: DE INVOERING VAN HET METRIEKE STELSEL

Door Annemarie Lavèn - Vanaf donderdag 12 december is in de Aanwinstenzaal in het Rijksmuseum een presentatie te zien van een gedeelte van de collectie IJkwezen. Zowel voor-metrieke maten, zoals de schepel, kan en el als de nieuwe kilo, meter en liter zullen worden tentoongesteld. Bijzonder is dat de Nederlandse Standaarden, die vanaf de invoering van het metriek stelsel de enige standaard van de nieuwe maten waren, te zien zullen zijn. Deze standaarden waren precieze kopieën van de officiële meter, kilo en liter zoals die in de 'Archives' van Parijs waren opgeborgen.

Het meten en wegen met decimale eenheden is voor ons nu zo gewoon dat je bijna zou vergeten dat het vroeger anders was. Maten zoals de schepel, el en pond waren de voorgangers van de liter, de meter en het kilogram. Deze maten verschilden per regio en zelfs per stad. Met de komst van de Nederlandse eenheidsstaat waren al de verschillende maten en gewichten te verwarrend en werd een nieuw stelsel ingevoerd.

In het begin van de zeventiende eeuw pleitte Simon Stevin voor de invoering van een decimaal stelsel voor meten en wegen. Hij was zijn tijd ver vooruit. Pas eind achttiende eeuw werden de eerste stappen naar een eenheid van maten en gewichten genomen. Het duurde echter tot 1820 voordat het decimale stelsel wettelijk zijn intrede deed.

Ten tijde van de Bataafse Republiek werd de belastingheffing bijzonder bemoeilijkt door de verschillen van maten en gewichten per regio en per stad. Een schepel uit Utrecht kon van inhoud verschillen van een schepel uit Borculo. Ook gewichten waren zeer regionaal verschillend. De overheid bepaalde daarom dat bij de berekening van accijns op een aantal goederen één maat of gewicht gebruikt moest worden. Het gewone handelsverkeer bleef echter gebruik maken van de oude maten. De situatie was zodoende tamelijk verwarrend en men begon na te denken over het invoeren van een uniform stelsel van maten en gewichten.

Het probleem was niet uniek voor Nederland. In Frankrijk werd, in navolging van het gedachtegoed van de Franse revolutie, door de Académie Française begonnen met het onderzoeken van een manier om een uniform stelsel van maten en gewichten te ontwikkelen dat wereldwijd aanvaard kon worden. Op secure wijze werden basismaten voor een eenheidsstelsel van meten en wegen bepaald. In een internationaal congres dat in 1798 bijeengeroepen werd konden

vertegenwoordigers van diverse landen kennis nemen van het verrichte werk en meewerken aan het vaststellen van de nieuwe eenheden. De Bataafse Republiek volgde de ontwikkelingen op de voet en stuurde als vertegenwoordigers twee van de meest vooraanstaande geleerden van die tijd: J.H. van Swinden en H. Aeneae. Na maanden van onderzoek was de precieze lengte van de standaardmeter en het gewicht van het standaardkilo bepaald. In 1799 keerden Van Swinden en Aeneae in het bezit van de nieuwe standaarden terug naar Nederland.

Ondanks de inspanningen van vooral Van Swinden duurde het nog vele jaren voordat de metrieke eenheden daadwerkelijk werden ingevoerd. Dit had allerlei oorzaken, maar de voornaamste was de onstabiele politieke cultuur in Nederland. Pas na de nederlaag van Napoleon en de instelling van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden werd deze belangrijke stap gezet.

Koning Willem I zag het belang in van een eenheid van maten en gewichten en beijverde zich persoonlijk voor de invoering daarvan. Hij voorzag vele voordelen voor de handel bij het gebruik van een eenduidig stelsel. Hij gaf de 'Eerste Klasse' van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen de opdracht een rapport op te stellen met alle voor- en nadelen van het metrieke stelsel. De 'Klasse' ontwierp verschillende stelsels en hoewel zij zelf voorkeur had voor de metrieke variant, werd gevreesd dat de decimale verdeling niet aanvaard zou worden vanwege het 'Fransche voorkomen'. De regering zag hier echter geen probleem in en bij wet werd het stelsel voorgeschreven, op 21 augustus 1816, in Staatsblad 34. De werkelijke invoering verliep wat traag. Vanaf 1820 werd het gebruik van metrieke lengtematen en gewichten verplicht gesteld, maar andere eenheden zoals inhoudsmaten voor bepaalde droge waren volgden pas jaren later.

Het was niet vanzelfsprekend dat het metriek stelsel aanvaard zou worden in het Koninkrijk, aangezien omringende landen in het geheel geen vordering maakten met de invoering van een universeel systeem; Frankrijk zou, ondanks dat het initiatief daarvandaan kwam, pas in 1840 het oude 'système usuel' afschaffen en in Duitsland was men geen voorstander van de meter en bleef men de 'toise' (vadem) gebruiken. Dat het Koninkrijk toch het stelsel invoerde kan dan ook symbool staan voor de eenheidsstaat die Nederland aan het begin van de negentiende eeuw ging vormen.

Het kostte grote moeite om de gewone man over te halen gebruik te maken van het nieuwe stelsel. Een reden daarvoor was dat vrijwel tegelijkertijd een nieuw muntstelsel werd ingevoerd, zodat voor de koper zowel prijs als de hoeveelheid onbekende waren vertegenwoordigden. Om te voorkomen dat de oude maten en gewichten stiekem nog werden gebruikt, werden fikse boetes uitgedeeld. Toch duurde het lang voordat de metrieke maten en gewichten door iedereen geaccepteerd waren.

Om de invoering wat gemakkelijker te maken, werd besloten dat de nieuwe maten en gewichten naast hun nieuwe decimale naam, de oude Nederlandse naam mochten behouden. Een kilometer werd bijvoorbeeld 'Nederlandsche mijl' genoemd en de liter een 'Nederlandsche kan'. In 1869 werd tevergeefs getracht de oude namen af te schaffen en alleen de decimale benamingen toe te staan, maar pas met de wet van 1937 verdwenen de oude namen definitief. Toch zijn nog enkele namen blijven bestaan die herinneren aan de voor-metrieke periode: de ons en het pond.

Het museum is dagelijks open van 10.00 tot 17.00 uur.

GRAND TOUR NAAR JOEGOSLAVIË

DOOR TUUR VERDONCK - Het voormalige Joegoslavië is de bestemming geworden van de Grand Tour-studiereis van dit collegejaar. Studenten wordt de mogelijkheid geboden na de laatste colleges van het tweede semester met de reis mee te gaan. De inschrijving start binnenkort.

De keus voor Joegoslavië is geen gemakkelijke geweest. Alternatieven waren ruimschoots voorhanden. Zo was in eerste instantie de keus gevallen op Iran. De internationale politieke situatie en de hoge kosten die een reis daarheen met zich mee zou brengen, beletten echter het doorzetten van dat plan. Om inhoudelijke redenen werd ex-Joegoslavië daarna verkozen boven landen als Marokko, Oekraïne en Bulgarije.

Volgens het plan dat de organisatie voorlopig aanhoudt, gaat er een rondreis gemaakt worden langs Belgrado, Sarajevo, Mostar, Dubrovnik en Split. Niet alleen om zo een hoog gehalte aan natuurschoon te krijgen, maar ook om een diachronisch programma te kunnen presenteren. Moderne tijd, Middeleeuwen en Oudheid komen allemaal aan bod. Naast tastbare antiquiteiten als de vesting van Belgrado en het paleis van Diocletianus te Split, zullen ook minder toe-

ristische aspecten van ex-Joegoslavië deel uitmaken van de reis. De organisatie is bijvoorbeeld van plan de Nederlandse ambassades in ex-Joegoslavië te bezoeken, in contact te treden met politieke partijen en bij universiteiten langs te gaan. Daarnaast komt er in Sarajevo een rondleiding onder leiding van SFOR-soldaten. In eerste instantie bestond er het plan om ook Kosovo aan te doen, maar omdat de veiligheid in dat gebied niet overal gegarandeerd kan worden, zag de organisatie zich genoodzaakt de reis te beperken tot de 100 % veilige gebieden van ex-Joegoslavië.

Net als bij de Ruslandreis van 2001 en de Turkijereis van afgelopen voorjaar, is ook dit jaar aan de reis een voorbereidend vak gekoppeld. Dit vijfpuntsvak, dat verplicht is voor iedereen die meegaat, zal worden gegeven in het tweede blok van het tweede semester, op vrijdag van 15.00 uur tot 18.00 uur. Hierin zal

vanzelfsprekend vooral aandacht worden besteed aan de geschiedenis van ex-Joegoslavië, maar zal ook ruimte worden gemaakt voor basisbeginselen van de Servo-Kroatische taal.

De reis zal waarschijnlijk van 24 juni tot en met 6 juni duren, en 550 euro per persoon gaan kosten, desgewenst in termijnen te betalen. Dit zal inclusief vlucht, overnachtingen en entree-kosten zijn. Volledige zekerheid is er echter nog niet over de prijs, omdat de hostels en hotels nog niet definitief vastgelegd zijn.

Grand Tour verstuurt deze week de aanmeldingsbrief, waarin de studenten worden opgeroepen zich in te schrijven. Toelating geschiedt niet op chronologische basis: indien er meer aanmeldingen zijn dan de 25 tot 30 beschikbare plaatsen, zal er worden geloot. De groep studenten zal worden vergezeld door de heren docenten Damsma en Van Rossum.

GAY STELT PUBLIEK TELEUR

DOOR TUUR VERDONCK - Het historische fenomeen Peter Gay was dinsdag 19 november j.l. te gast bij Geschiedenis in Discussie. Aanleiding voor zijn komst was het verschijnen van zijn nieuwste boek, *Schnitzler's century. The making of middle class culture, 1815-1914*. De bedoeling was dat Gay voor zijn publiek een lezing zou houden.

Gay is de tweede grote naam die het organiserend comité van Geschiedenis in Discussie dit collegejaar wist uit te nodigen. Vorige maand hield Mark Mazower voor een volle zaal een bijzonder geslaagde lezing over de Griekse burgeroorlog, en in Peter Gay leek de organisatie een zo mogelijk nóg interessantere spreker te hebben geboekt. Aan toeloop had de organisatie inderdaad ook geen gebrek: alle stoelen in zaal 105 van het P.C. Hoofthuis waren bezet, en ook de vloer werd noodzakelijkerwijs in gebruik genomen als tribune. Hier bleek ook dat de tijden voorbij zijn dat studenten hun docenten met een overdosis respect behandelen: geen van de studenten wilde

opstaan om de vloerzittende docenten een stoel te geven. Onder meer de heren Melching, Boterman en Beliën moesten op de grond verblijven. Wellicht ook omdat hun houding niet danig verschilde van die van de studenten: beide groepen waren even benieuwd naar wat Gay te vertellen zou hebben en keken met jeugdig enthousiasme uit naar de lezing.

Gay wist echter op geen enkele wijze aan de hooggespannen verwachtingen voldoen. Het feit dat Gay zonder papier voor zijn neus aan zijn verhaal begon leek eerst nog een teken te zijn van de eruditie en geestelijke fitheid van de bejaarde historicus. Al snel bleek de reden dat Gay geen papier voor zijn neus had echter een minder prozaïsche reden te hebben: de beroemdheid had eigenlijk niets te vertellen, en leek ook niets interessants te hebben voorbereid. De enthousiaste introductie van presentator Beliën ten spijt, kwam Gay niet verder dan het delibereren van talrijke anekdotes uit zijn lange leven. De toeschouwers zijn aardig wat te weten gekomen over

zijn vriend en Bauhaus-icoon Walter Gropius, en is verklaard waarom er zoveel naakte vrouwen op schilderijen staan. De diepte is Gay echter nauwelijks in gegaan.

Ook bij het beantwoorden van vragen was Gay de weg kwijt. Liever wijdde hij over een onderwerp lichtzinnig mijlener uit, dan dat hij een tastbaar antwoord formuleerde. De historicus kreeg na zijn slot wel een groot applaus, maar vooral als dank voor de leuke verhaaltjes, die bij vlagen inderdaad wel vermakelijk waren. Velen zeiden echter in het geheel niet overtuigd te zijn geraakt van het genie van Gay.

De borrel na afloop had de potentie om het wereldnieuws te halen: bij het afdalen van de trap naar de Slangenkuil struikelde Gay, en dreigde te vallen. Door de *éminence grise* net op tijd bij de arm te vatten, wisten de gastheren van Geschiedenis in Discussie echter een blamage voor de UvA te voorkomen.

KALININGRAD: DE WESTELIJKE VOORPOST

DOOR ANNEMARIE BOS - **De Russische enclave Kaliningrad ligt nu ingeklemd tussen de toekomstige EU-leden Polen en Litouwen en wordt in 2004 een 'Russisch eiland' in Europa. Dit leidde recentelijk tot spanningen tussen Rusland en de Europese Unie. Wat is in het kort de geschiedenis van deze enclave en wat zijn de problemen waar het gebied op dit moment mee worstelt?**

Het gebied aan de Oostzee tussen de rivieren de Oder in Polen en de Niemen op de huidige grens van Litouwen en Kaliningrad werd omstreeks het jaar 1000 bevolkt door Slavische stammen van Indo-Europese oorsprong. Eén van deze Slavische volkeren waren de Prussia. De Prussia werden in een periode van bijna 300 jaar in een reeks van oorlogen verdreven, vermoord of pasten zich aan en vermengden zich met de kolonisten die in die periode hun gebied geleidelijk aan bevolkten. Als volk zijn de Prussia verdwenen. Hun naam leeft voort in de benaming (Oost-)Pruisen; successievelijk een pauselijk leengoed, een Pools leengoed, een hertogdom, een koninkrijk en een deelstaat van het Duitse rijk.

Koningsbergen

De oorsprong van de stad Koningsbergen ligt in de burchten gebouwd door de Teutoonse ridders. De Paus verzocht in de dertiende eeuw de ridders van deze orde om hertog Konrad I van Mazovië te helpen bij de kerstening van de Prussia. Met de zegen van de kerk veroverden de Teutoonse ridders in de periode van 1229 tot 1279 grote gebieden. De Prussia hielden hun verzet lang vol, maar waren uiteindelijk geen partij. Om hun veroveringen te consolideren bouwden de ridders op dagmarsafstand vestingen. In 1255 werd een burcht gebouwd op de plek van het latere Koningsbergen. In de beschutte omgeving van de burcht ontstonden in de volgende decennia drie steden, Altstadt, Lobenich en Kneiphof, die eeuwen later tot de stad Koningsbergen zouden worden samengesmeed.

De handel bloeide op, mede als gevolg van de internationale contacten van de ridders. De germanisering van grote gebieden in Oost-Europa ging hand in hand met monopolisering van de handel. Twee drukke handelsroutes liepen respectievelijk vanuit het Rijngebied naar het noorden en vanuit Midden-Europa naar Rusland. In beide routes speelde het Oostzee-gebied een belangrijke rol. De

Denen waren hier lange tijd oppermachtig, maar in 1227 verloor de Deense koning de slag bij Bornhoved van een coalitie van Noord-Duitse prinses.

De Oostzee lag nu open voor de Duitse handelaren. Wat begon als een samenwerking tussen kooplieden groeide uit tot een verbond tussen belangrijke steden op de handelsroutes. Steden als Lübeck, Hamburg, Danzig en ook Koningsbergen maakten deel uit van dit Hanzeverbond. Alleen Duitse kooplieden genoten de voordelen van handelsprivileges, onderlinge bijstand en militaire steun van de Hanzesteden en de Duitse Orde. Naar het westen toe werden de belangen veilig gesteld door opname van steden als Groningen, Stavoren, Deventer, Utrecht en Dordrecht in het verbond. Geleidelijk aan kwam zo ook de handel richting de Noordzee praktisch geheel in handen van de Duitse kooplieden. Het verbond was dominant op economisch en dus ook op politiek gebied.

De macht van de Duitse Orde en het economisch imperialisme van de Duitse Hanzeaten riepen natuurlijk weerstand op. De Denen zagen met lede ogen aan dat 'hun' Oostzee werd beheerst door de Hanzeaten. De Polen waren niet vergeten dat ze grote gebieden waren kwijtgeraakt aan de Duitse Orde en praktisch waren afgesneden van de Oostzee. De Litouwers zagen de invloed van de Teutoonse ridders en de Duitse kooplieden in hun gebied groeien. Een keerpunt in de geschiedenis was de slag bij Tannenberg in 1410 tussen een coalitie van Polen, Litouwen en Rusland en de Teutoonse Orde. Bij deze slag ging de staat van de Duitse Orde bijna ten onder. Bij Mariënburg, de zetel van de Grootmeester van de orde, hielden de ridders stand.

Afzonderlijke ontwikkeling

Er dreigden echter nog andere gevaren. In 1440 werd in Thorn door 53 edelen en 19 steden de Pruisische bond opgericht. Deze bond verenigde zich met de Pools-Litouwse coalitie, wat tot een slepende oorlog leidde, die voor de Duitse Orde

slecht afliep. De smadelijke nederlaag van de Orde in 1446 was het einde van een grootmacht en markeerde in feite het begin van de afzonderlijke ontwikkeling van Oost-Pruisen.

Het begin van de zestiende eeuw werd gekenmerkt door vele veranderingen. Het Heilige Roomse Rijk had te maken met grote interne spanningen, ondermeer door de reformatie en de wens tot grotere zelfstandigheid van diverse vorstendommen.

Het waren met name de protestantse vorstendommen die de ontwikkeling van de centraliserende Habsburgse macht in de weg stonden. Koningsbergen werd ook protestants gebied, echter geheel ingesloten door het katholieke Polen en Litouwen.

De Pruisische koning Frederik de Grote daagde in de achttiende eeuw het leiderschap van de Habsburgers uit. De Oostenrijkse successieoorlogen die daaruit voortvloeiden zouden tot 1766 duren. Ook werd Koningsbergen zeven jaar bezet door Rusland. Ondanks dit feit lagen de belangen van Pruisen en Rusland wat betreft het zwakke Polen in elkaars verlengde. Dit resulteerde in de zogenaamde Poolse delingen. Pruisen werd hierdoor een aaneengesloten gebied van Berlijn tot Koningsbergen.

Winter in Rusland

Ondertussen kwam Napoleon in Frankrijk aan de macht. Pruisen zag de expansie van Frankrijk met lede ogen aan en sloot verbonden met Engeland, Oostenrijk, Rusland en Zweden. Pruisen werd echter door de Fransen verslagen. De feodale staat met zijn verouderde militaire tactiek was geen partij voor de Fransen. Napoleon lanceerde ook een grootschalige aanval tegen Rusland die door het invallen van de winter desastreus verliep. De Fransen werden gedwongen tot een barre terugtocht. Een groot deel van dit leger was een Pruisisch korps dat bijna zonder verliezen terugkeerde uit Rusland. Generaal Yorck von Wartenburg van dit Pruisische korps nam in

1813 het bevel over Oost-Pruisen over. Met zijn optreden begon de bevrijding van de Franse overheersing van Oost-Pruisen. De coalitie tegen Napoleon, die met nieuw elan in Pruisen startte, bestond uit Pruisen, Oostenrijk, Rusland, Engeland en Zweden. Aanvankelijk leed de coalitie nog nederlagen, maar uiteindelijk slaagden ze erin Parijs in te nemen. In Wenen werd vergaderd over de staatkundige inrichting van Europa in het post-Napoleontische tijdperk. Volgens het principe van de *balance of power* werd op een reeks congressen in de vroege 19^e eeuw de staatkundige indeling van Europa bepaald.

Duitsland groeide onder leiding van de 'ijzeren kanselier' Otto von Bismarck uit tot een sterke eenheidsstaat. Met zijn listige realpolitik bewerkstelligde Bismarck in 1871 de Duitse eenwording. In 1877 besloot de regering van Pruisen, tot dan toe in één deelstaat verenigd, op te splitsen in West- en Oost-Pruisen met Danzig en Koningsbergen als hoofdsteden.

Operatie Barbarossa

Het Europese balance of power-systeem dat van de 19e eeuw een relatief vredige eeuw had gemaakt kwam uiteindelijk ten einde door de Eerste Wereldoorlog. De oorlog was nadelig voor alle partijen die Polen verdeeld hadden, want Polen herrees als zelfstandige natie na het verdrag van Versailles. Danzig werd een vrije stad onder toezicht van de Volkenbond. Oost-Pruisen bleef grotendeels in Duitse handen.

In 1941 lanceerde Hitler de aanval op Rusland onder de codenaam operatie Barbarossa. Bij deze operatie diende Koningsbergen als logistiek centrum. De aanvankelijk zo succesvolle campagne draaide uit op een vreselijk fiasco. De Duitse troepen liepen vast in de Russische winter, en nadat de ruggegraat van het Duitse leger bij Stalingrad werd gebroken, begon het Rode Leger aan de tocht naar het westen, de Duitsers terugdrijvend.

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog werd Koningsbergen veroverd door het Rode Leger en na een periode van militair gezag als provincie opgenomen in de Russische Federatie. Vanaf 1945 was die provincie verbonden met het moederland Rusland via door de Russen beheerst gebied. Samen met o.a. Litouwen, Letland, Estland, Polen en Wit-Rusland maakte het een over land aaneengesloten onderdeel uit van Rus-

land en de Unie van Socialistische Sovjet Republieken. Niets in deze nieuwe provincie van Rusland mocht nog herinneren aan de vroegere situatie. Ook de naam niet. De stad en het omliggende gebied werden Kaliningrad genoemd, naar de Russische staatsman Mikhail Ivanovich Kalinin. Hij was een een van de weinige Bolsjewieken die in de jaren dertig de zuiveringen van de dictator Stalin overleefden.

“no-go-area”

De regio rondom Kaliningrad is een goed voorbeeld van de schade die het communistische systeem van de Sovjet Unie toebracht aan het land en de mensen onder haar gezag. Voor de Tweede Wereldoorlog was dit noordelijke district van Oost Pruisen de belangrijkste leverancier van graan, zuivelproducten en vlees voor de rest van Duitsland. Na de machtsovername door de Sovjets werden de 1,2 miljoen Duitsers gedeporteerd, en groeide Kaliningrad uit tot een centrum van de machtige Sovjetvloot, inclusief nucleaire wapens gericht op het westen. Kaliningrad was hiermee waarschijnlijk het meest gemilitariseerde gebied van de Sovjet Unie. Een “no-go-area” voor buitenstaanders. De visserij bloeide weliswaar, maar de landbouw raakte in verval waardoor op grote schaal voedsel geïmporteerd moest worden.

Het strategische belang van Kaliningrad is gegroeid als gevolg van de verzwakte Russische positie in het Oostzee gebied na het uiteenvallen van de Sovjet Unie. Hierdoor is het is niet langer geografisch verbonden met het moederland. Kaliningrad is Ruslands enige ijsvrije haven in de Oostzee. Ook is het gebied militair nog steeds heel belangrijk. De terugtrekkende troepen, zo'n 100.000 stuks, uit Duitsland, Polen en de Baltische staten stationeerden zich in Kaliningrad en gingen hier niet meer weg. In 1994 uitten zowel Duitsland als Polen hun zorgen hierover. Duitsland kwam overigens met verschillende plannen voor de regio Kaliningrad: de integratie van Kaliningrad in de Baltische regio; het omvormen van Kaliningrad tot “het Luxemburg van de Oostzee”; het opzetten van de “Russisch-Duitse republiek Koningsbergen”; en de demilitarisatie van Kaliningrad en integratie in de Europese Unie. Maar gezien de strategische positie van Kaliningrad zal van deze plannen niet zo veel terecht komen. Rusland's bezorgdheid over de uitbreiding van de Europese Unie en de NAVO

maakt het onwaarschijnlijk dat zij iets zal veranderen aan de status van Kaliningrad.

In 2004 treden de buurlanden Polen en Litouwen toe tot de Europese Unie. De nieuwe lidstaten moeten voldoen aan strikte regels van Brussel. Dat betekent: bescherming van de buitengrenzen. Het vrije verkeer tussen de twee toekomstige EU-leden en Kaliningrad moet verdwijnen. De Russen in Kaliningrad zullen een doorreisvisum moeten aanvragen voor Polen of Litouwen voordat ze, via het visa-vrije Wit-Rusland, familieleden in andere delen van Rusland kunnen bezoeken. De kosten voor een dergelijk visum – 35 Euro volgens de huidige regels – zijn voor de meeste inwoners moeilijk op te brengen.

Gespierde taal uit Moskou

De positie van de Russische enclave heeft de verhoudingen tussen Rusland en de Europese Unie op scherp gezet. De Russische president Vladimir Poetin zei een “deling van de Russische soevereiniteit” nooit te zullen toestaan. Hij noemde het gedrag van de EU “erger dan de Koude Oorlog”. Geschrokken van de gespierde taal uit Moskou besloot de Europese Commissie concessies te doen. Besloten werd dat reizigers tussen Kaliningrad en de rest van het Russische grondgebied een speciale doorreispass kunnen krijgen. In Kaliningrad zijn ze er niet gerust op, omdat de pas alleen bestemd is voor de inwoners van de enclave en niet voor hun familieleden uit de rest van Rusland. Ook maakt men zich zorgen over economische problemen. In Polen zijn de prijzen vier keer zo hoog als in Rusland en dus is er een levendige grenshandel ontstaan. De grenssteden van Kaliningrad leven ervan. Na 2004 zal ook dit voorbij zijn en moeten de Russen weer andere bronnen van inkomsten zoeken.

KLEIO ROCKS DULAC

Woensdagochtend halfvier. De laatste Kleioten worden uit het pand Dulac aan de Haarlemmerstraat gegooid. Enkelen begeven zich nog richting Zeedijk om aldaar van een laatste slok te genieten in de San Fransisco. Anderen pakken hun fiets, om te beginnen aan hun weg naar huis. Het eerste Kleiofeest van het nieuwe jaar is over.

Het was allemaal heel anders begonnen. De grondslagen van dit feest werden zelfs gelegd op het introductieweekend in Rijssen, waar een groot deel van het huidige bestuur onderdeel uitmaakte van de begeleiding. Een aantal eerstejaars viel expliciet op door hun enthousiasme, zoals de nieuwe voorzitter van de feestcommissie Marijke Plante, die schitterde in haar rol als Linda de Mol tijdens de bonte avond. Noor Naaijken viel op door haar kordate optreden als dweilster bij het lek gaan van een van de bierfusten; Nienke Alma door haar opzweepende danskwaliteiten; Bert de Graaff en ook Anne Janssens door hun uithoudingsvermogen aan de toog. Stuk voor stuk kwaliteiten die niet mogen ontbreken bij een feestcommissie. Op de eerstvolgende borrel was duidelijk dat zij, met steun van oud-bestuurslid Watzema, de feestcommissie van dit jaar zouden gaan vormen.

Na een paar weken waren locatie, datum en tijdstip bekend: het eerste Kleio-feest van dit academisch jaar was een feit. Wat alleen vergeten was, was dat Ajax een belangrijke wedstrijd moest spelen. Omdat de Kleio-skybox gevuld moest worden, barstte het feestgedruis pas goed los na elfen. Niemand

anders dan onze eigen Commander Disco bespeelde de dansende meute in de kelder van Grand-Café Dulac. De koffiemelk was snel op: alle hoeken waren gevuld met kleffe 'sjaars. Hier dus een duidelijk bewijs van het nut van de functie van Commander Disco...

Andere opvallende (en terugkerende) elementen op het feest, waren de immer dolle Eindeloos-redacTuur Verdonck en David-*Can't Touch This*-van Wezel, die met hun *smoothie* danspasjes een groot deel van de dansvloer innamen. De meiden werd pas echt goed het hoofd op hol gebracht door de gelikte moves van secretaris Frank TraSolta. Op het volgende feest mogen zij hun prijs voor de beste dansers van Kleio in ontvangst nemen. Komt allen om hen daar een daverend applaus geven! Op dit moment is een grandioos gala in samenwerking met de studievereniging Spaans Los Guiris in voorbereiding. Dat belooft wederom een goede nacht te worden, al is het te hopen dat er de *morning after* geen G.o.L. is.

Het Bestuur

ACTIVITEITENKALENDER KLEIO

3 december	borrel P96 (Prinsengracht 96) vanaf 22.00
4 december	filmavond 'Mullholland Drive' (David Lynch 2001) PCHH 508, 18:30, toegang 1 euro
10 december	Sint-&Kerst diner, locatie en tijdstip worden nader bekend gemaakt
17-21 december	Duitslandreis naar Trier, Keulen en Bonn. De inschrijving is inmiddels gesloten!

Colofon

EINDELOOS is een onafhankelijke periodiek van voor de studierichting Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en is gelieerd aan de studievereniging Kleio. **EINDELOOS** verschijnt eens per twee weken en is beschikbaar voor alle geschiedenisstudenten en –docenten.

Hoofdredactie

Errik Buursink

Eindredactie

Errik Buursink

Ivo Klamer

Edward Liddiard

Tuur Verdonck

Vormgeving

Rachel Jobels

Errik Buursink

Redactie

Annemarie Bos

Madelon Burgerhout

Rachel Jobels

Ivo Klamer

Sandra Kleine Staarman

Edward Liddiard

Luc Meeuwis

Gerben Segboer

Tuur Verdonck

Maria Willemse

Illustratie

Sandra Kleine Staarman

Drukkerij

Universiteit van Amsterdam

Iedereen kan schrijven voor **EINDELOOS**. De redactie zoekt artikelen op het gebied van geschiedenis, de actualiteit, politiek, cultuur en onze opleiding, faculteit en universiteit. Ook opinie-stukken, goede columns en reacties op artikelen zijn welkom.

Adres: Spuistraat 134, kamer 557,
1012 VB Amsterdam

E-mailen kan ook:
eindeloos_uva@hotmail.com